

5. Zhegus, O.V., Mikhailova, M.V. (2015). Features of marketing complex of enterprises of restaurant economy. *Socio-economic transformations in the era of globalization, Materials of 6 All-Ukrainian sciences-practice. conf.*, pp. 205-209. Available at: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4357/1/Zegus.pdf>.

6. Mazaraki, A.A., P'jatnycjka, N.O., P'jatnycjka, Gh.T., Lytvynenko, T.Je., Rusalova, A.M., Ghryghorenko, O.M., Svitlychna, L.M. et al. (Ed. P'jatnycjka, N.O.) (2011). *Organization of service in restaurants*, 2nd ed. Center for Educational Literature, Kyiv, 584 p. Available at: http://cul.com.ua/preview/organiz_obsług_Piatnizka.pdf - http://pidruchniki.com/13761025/turizm/kompleks_poslug_zakladiv_restorannogo_gospodarstva_#79 (in Ukr.).

7. Munin, G.B., Tymoshenko, Z.I., Samarcev, Je.V., Zmijov, A.O. (2006). *Marketyng turyzmu* [Marketing of tourism], vols. 2, vol. II. Kyiv, 427 p. (in Ukr.).

8. Pohepcov, G.G. (2000). *Professija: imidzhmejker* [Profession: image maker], 2 nd ed. Aleteya, St. Petersburg, 256 p. (in Russ.).

9. Rozhkov, I.Ya., Kismershkin, V.G. (2006). *Brendy i imidzhi* [Brands and images]. RIP-holding, Moscow, 256 p. (in Russ.).

10. Tymoshenko, Z.I., Munin, Gh.B., Dyshlevyj, V.P. (2007). *Marketyng ghoteljno-restorannogho biznesu* [Marketing of hotel and restaurant business]. Kyiv, 246 p. (in Ukr.).

11. Henslou, F. (2003). *Prakticheskoe rukovodstvo po pablik rilejshnz* [A practical guide to public relations]. Ed. A.N. Andreeva. St. Petersburg–Moscow, 192 p. (in Russ.).

УДК 334.012.64

М. П. Денисенко, д.е.н., професор,

Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ,

П. Т. Колісніченко, к.е.н., доцент,

Уманський державний педагогічний університет, м. Умань

ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО ТА СЕРЕДЬОГО БІЗНЕСУ

Анотація

У статті розглянуто науково-методичний підхід щодо оцінювання рівня економічної безпеки малих та середніх підприємств. Методика оцінювання рівня економічної безпеки підприємств малого та середнього бізнесу ґрунтується на поєднанні кількісної та якісної інформації. Точність проведеної оцінки відбувається завдяки отриманню інтегрального показника. В запропонованому підході елементи економічної безпеки поєднані у десять груп. Здійснено оцінювання рівня економічної безпеки малих та середніх підприємств та отримано результати інтегрального показника із врахуванням статистичних даних за 2002-2016 рр. відповідно до запропонованої градації інтегрального показника. Виявлено, що рівень економічної безпеки малих та середніх підприємств України впродовж багатьох років перебуває у кризовій зоні, що потребує розроблення заходів для посилення їх економічної безпеки.

Ключові слова: економічна безпека, малі та середні підприємства, інтегральний показник, рівень.

М. П. Денисенко, д.э.н., профессор,
Киевский национальный университет технологий и дизайна, г. Киев,

П. Т. Колисниченко, к.э.н., доцент,
Уманский государственный педагогический университет, г. Умань

ОЦЕНКА УРОВНЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА

Аннотация

В статье проведена практическая апробация научно-методического подхода к вычислению интегрального показателя уровня экономической безопасности малого и среднего предпринимательства. Методика оценки уровня экономической безопасности предприятий малого и среднего бизнеса основывается на сочетании количественной и качественной информации. Точность проведенной оценки происходит благодаря получению интегрального показателя. В предлагаемом подходе элементы экономической безопасности объединены в десять групп. Проведена оценка уровня экономической безопасности малых и средних предприятий и получены результаты интегрального показателя с учетом статистических данных за 2002-2016 гг. относительно предложенной градации интегрального показателя. Выявлено, что уровень экономической безопасности малых и средних предприятий Украины на протяжении многих лет находится в кризисной зоне, требует разработки мер по усилению их экономической безопасности.

Ключевые слова: экономическая безопасность, малые и средние предприятия, интегральный показатель, уровень.

Постановка завдання. Питання функціонування та розвитку підприємств малого та середнього бізнесу (МСБ) насамперед обумовлені забезпеченням їхньої економічної безпеки. З огляду на сьогодишню фінансово-економічну ситуацію в нашій державі, активізація розвитку задля посилення рівня економічної безпеки малого та середнього бізнесу набуває особливої актуальності. Перспективи такого розвитку підприємництва значною мірою залежать від стану структурно-функціональних елементів економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний вклад у розвиток концептуального фундаменту економічної безпеки здійснили українські науковці: Б. Байда [4], О. Бородіна [5], З. Живко [3], Ф. Євдокимов [5], О. Мізіна [5] та інші. Вивчення стану розвитку малих і середніх підприємств, формування методологічного підґрунтя оцінки рівня економічної безпеки належить таким дослідникам, як О. Атаманова [8], В. Булавко [6], І. Євдокимов [5], В. Забродський, С. Ільяшенко [7], П. Никитенко [6], Н. Кулагіна [8], Е. Олейников [9], З. Юринець [4] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на достатній арсенал напрацювань та досліджень, цей напрям, все ще потребує здійснення системного відображення та розроблення

підходу до оцінювання рівня економічної безпеки підприємств малого та середнього бізнесу, що дасть змогу уникнути неузгодженості питань проведення оцінки, виявлення головних елементів і критеріїв вибору.

Метою статті є формування науково-методичного підходу до оцінки рівня економічної безпеки малих і середніх підприємств, обчислення інтегрального показника та обґрунтування отриманих результатів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оцінку рівня економічної безпеки малих та середніх підприємств доцільно здійснювати, використовуючи методику обчислення інтегрального показника із врахуванням індикаторів.

Інтегральний показник забезпечення економічної безпеки малих та середніх підприємств ($IP_{ПБ}$) будемо обчислювати за формулою:

$$IP_{ПБ} = \sum_{i=1}^k G_i * D_i, \quad G_i = \frac{G_a}{G_b} \quad (1)$$

де G_i – значення i -го індикатора, який включений у розрахунок інтегрального показника, що визначає рівень економічної безпеки малих та середніх підприємств; G_a – значення індикатора аналізованого періоду;

G_b – значення індикатора базового періоду (дані за 2001 рік);

D_i – міра впливу i -го індикатора на загальний рівень забезпечення економічної безпеки малих та середніх підприємств;

k – кількість індикаторів для оцінки рівня забезпечення економічної безпеки малих та середніх підприємств.

Шкала розподілу результатів оцінки рівня забезпечення економічної безпеки малих та середніх підприємств на основі системи Лайкерта наведена у таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала розподілу результатів оцінки*

№ з/п	Рівень	Значення
1	Безпечний чи високий	(0,80-1,00)
2	Вище середнього	(0,60-0,79)
3	Середній	(0,40-0,59)
4	Нижче середнього	(0,20-0,39)
5	Кризовий чи низький	(0-0,19)

*Джерело: розроблено автором на основі [9].

У запропонованому підході елементи економічної безпеки були згруповані у десять загальних груп: безпека макроекономічного та

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

технологічного рівнів, кадрово-інтелектуальна безпека, інноваційна та економіко-інвестиційна безпека, екологічна безпека, фінансова та соціальна безпека. Основні показники в розрізі кожної групи індикаторів наведені у таблицях 2-4.

Для проведення оцінювання рівня економічної безпеки малих та середніх підприємств враховано статистичну інформацію по Україні та у розрізі діяльності малого та середнього бізнесу за період з 2002 по 2016 рр., а 2001 рік взятий до уваги як базовий [1; 2]. Експертами було обрано керівників департаментів обласних адміністрацій та рад, менеджерів вищих рівнів управління малих та середніх підприємств різних регіонів, управлінські консультанти у сфері розвитку малого та середнього бізнесу. На думку науковців, допустима кількість експертів, що беруть участь в опитуваннях і формування результатів оцінок може бути в межах 12-20 [3, с. 111-116.]. У нашому випадку було залучено 14 експертів. У таблиці 2 наведені статистичні дані щодо безпеки макроекономічного рівня та кадрово-інтелектуальної безпеки.

Таблиця 2

Статистичні дані щодо безпеки макроекономічного рівня та кадрово-інтелектуальної безпеки*

Роки	Безпека макроекономічного рівня, G_i		Кадрово-інтелектуальна безпека, G_i	
	Номинальний ВВП України на душу населення, грн	Частка МСП відносно загальної кількості підприємств, у %	Ступінь кваліфікації персоналу, %	Рівень продуктивності праці (одного зайнятого), грн
2001	3661,451	87,8	51,27	9966,07
2002	4439,36	88,9	51,18	11050,28
2003	4900,036	91,2	51,59	12054,89
2004	5675,431	93,2	51,88	13746,7
2005	6630,243	95,7	52,67	15645,27
2006	7372,906	96,5	52,11	17278,8
2007	8425,323	97,9	52,82	19534,31
2008	9111,131	98,8	54,43	21003,05
2009	7850,907	98,8	55,49	18566,84
2010	8563,304	99,7	56,62	20418,78
2011	9995,22	99,8	56,91	23448,99
2012	10744,69	99,8	54,53	25348,26
2013	11063,44	99,9	55,67	26236,88
2014	9922,624	99,8	56,73	24313,39
2015	8929,413	99,8	56,38	23261,98
2016	9602,165	99,8	56,26	22569,95
D_i	0,0072	0,0068	0,0065	0,0063

*Джерело: складено автором на основі [1; 2].

У таблиці 3 наведені статистичні дані щодо безпеки технологічного рівня та інноваційної, економіко-інвестиційної безпеки.

Таблиця 3

Статистичні дані щодо безпеки технологічного рівня та інноваційної, економіко-інвестиційної безпеки*

Роки	Безпека рівня технологічного, G_i		Інноваційна безпека, G_i		Економіко-інвестиційна безпека, G_i	
	Ступінь придатності ОВФ, %	Продуктивність капіталу, грн	Підприємства загалом, що втілювали інновації, у %	Інтенсивність інноваційних витрат, %	Обсяг продукції реалізованої %	Капітальні інвестиції МСП, %
2001	55,12	0,231	14,3	0,94	59,7	63,4
2002	52,78	0,243	14,6	0,99	60,3	63,4
2003	52,05	0,27	11,5	1,06	60,8	63,4
2004	50,72	0,313	10,0	1,15	61,2	63,4
2005	51,04	0,358	8,2	1,23	62,5	63,4
2006	48,52	0,36	10,0	1,26	61,8	63,4
2007	47,39	0,367	11,5	1,29	61,1	63,4
2008	38,81	0,315	10,8	1,31	60,2	63,4
2009	40,03	0,243	10,7	1,17	59,6	63,4
2010	25,12	0,169	11,5	0,76	58,4	61,7
2011	27,18	0,182	10,0	0,92	55,5	59,6
2012	28,69	0,159	13,6	1,05	58,1	56,4
2013	27,65	0,146	12,9	0,89	57,6	52,0
2014	26,84	0,115	12,1	0,87	58,2	51,1
2015	26,12	0,26	15,2	0,86	60,2	53,5
2016	26,02	0,28	15,7	0,84	61,4	52,5
D_i	0,0064	0,0058	0,0067	0,0072	0,0057	0,0064

*Джерело: складено автором на основі [1; 2].

У таблиці 4 наведені статистичні дані щодо екологічної безпеки, безпеки фінансового та соціального рівнів.

Таблиця 4

Статистичні дані щодо безпеки фінансового та соціального рівнів, екологічної безпеки*

Роки	Безпека фінансового рівня, G_i		Безпека соціального рівня, G_i		Безпека екологічна, G_i	
	МСП, які одержали прибуток, у %	Рівень рентабельності і (збитковості) операційної діяльності МСП, %	Ступінь зайнятих працівників у МСП, у %	Співвідношення загальних доходів 10% найбільш та найменш забезпеченого населення, разів	Затрати на охорону навколишнього середовища, %	Частка відходів, які утилізовані, у %
2001	63,7	3,81	65,4	5,5	1,01	90,12
2002	64,9	4,22	66,0	5,7	1,09	98,41
2003	64,4	4,31	66,2	6,0	1,22	48,62
2004	65,2	6,39	66,7	6,1	1,15	34,70
2005	65,8	7,02	67,7	6,9	0,88	35,81
2006	66,5	6,58	67,9	7,1	0,93	35,69

Продовження табл. 4

2007	67,6	6,81	68,7	5,2	0,99	39,91
2008	62,8	3,92	69,3	5,4	0,89	39,89
2009	60,1	3,32	67,7	5,3	0,83	67,11
2010	59,0	4,02	68,5	5,2	0,76	34,78
2011	65,1	5,8	68,6	4,9	0,93	34,33
2012	64,5	5,1	68,1	4,6	0,89	31,92
2013	65,6	2,7	67,8	4,6	0,86	31,23
2014	66,3	-10,75	69,9	4,4	0,83	30,56
2015	73,7	-4,2	68,2	4,3	0,81	30,14
2016	74,6	-5,3	68,1	4,1	0,8	30,02
D_i	0,0054	0,0067	0,0056	0,0058	0,0057	0,0058

*Джерело: складено автором на основі [1; 2].

Завдяки використанню табличного процесору Microsoft Excel 2016 проведено обчислення інтегрального показника економічної безпеки малих та середніх підприємств України (рис. 1).

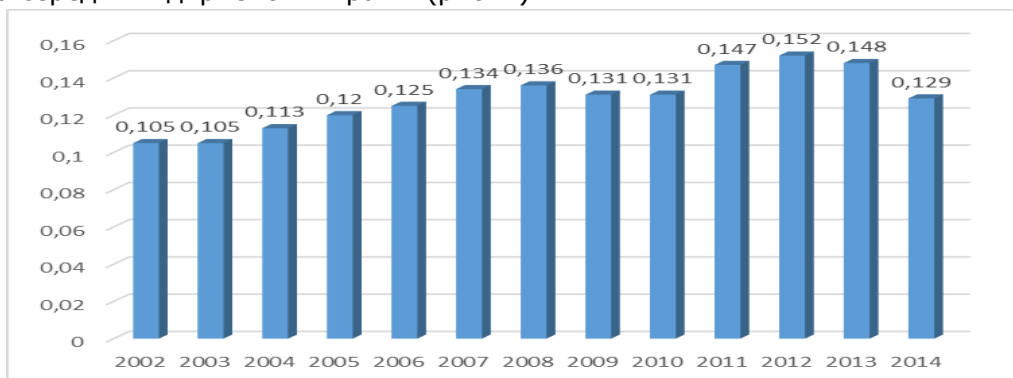

Рис. 1. Інтегральний показник рівня економічної безпеки МСП*

*Джерело: складено автором.

Оцінивши отримані результати рівня забезпечення економічної безпеки малих та середніх підприємств, стан економічної безпеки МСП можна охарактеризувати як низький.

Висновки. Сьогодні запропонований науково-методичний підхід до оцінювання рівня економічної безпеки малих та середніх підприємств у розрізі основних елементів (груп і показників) набуває особливої ваги, оскільки підвищується значущість розвитку саме цього виду бізнесу в контексті національної безпеки країни. Згідно з запропонованою авторами методикою та отриманими розрахунками, можна відстежити очевидну тенденцію перебування економічної безпеки МСП на критичній межі впродовж тривалого періоду часу.

Запропоновану методикою доцільно використовувати для удосконалення процесу управління господарською діяльністю підприємств, посилення

їхньої економічної безпеки, підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання. Наступний крок – прогнозування значення інтегрального показника економічної безпеки та його індикаторів на короткотермінову перспективу, виявлення тенденцій розвитку економічної безпеки МСП.

Список використаних джерел:

1. Статистичний щорічник України за 2016 рік [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України: офіц. веб-сайт Держстат України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Діяльність суб'єктів малого підприємництва [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України: офіц. веб-сайт Держстат України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Живко З. Б. Експертне оцінювання при проведенні моніторингу системи економічної безпеки підприємства / З. Б. Живко // Reporter of the priazovskiy state technical university. – 2014. – Вип. 11. – С. 111-116.
4. Юринець З. Економічна безпека підприємництва України: теорія, практика, напрями зміцнення : Монографія / З. Юринець, Б. Байда. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 188 с.
5. Євдокімов Ф. І. Узагальнююча оцінка фінансової складової рівня економічної безпеки підприємства / Ф. І. Євдокімов, О. В. Мізіна, О. О. Бородіна // Наукові праці ДонНТУ. – 2002. – № 47. – С. 6-12.
6. Экономическая безопасность: теория, методология, практика / Под науч. ред. П.Г. Никитенко, В.Г. Булавко; Институт экономики НАН Беларуси. – Минск: Право и экономика, 2009. – 394 с.
7. Ильяшенко С. Н. Оценка составляющих экономической безопасности предприятия / С. Н. Ильяшенко // Научные труды ДонНТУ. – 2002. – № 48. – С. 16-22.
8. Кулагина Н. А. Экономическая безопасность молочной промышленности: оценка и возможности повышения в условиях региона: монография / Кулагина Н. А., Атаманова О. В. – Брянск: Ладомир, 2012. – 215 с.
9. Основы экономической безопасности: государство, регион, предприятие, личность: учеб.-практ. пособ. / Под ред. Е. А. Олейникова. – М. : Интел-Синтез, 1997. – 288 с.
10. Yurynets, Z., Bayda, V., Petrush, O. (2015). Country's economic competitiveness increasing within innovation component. *Economic Annals* – XXI, no. 9-10, pp. 32-35.

Mykola Denysenko, Dr. Sc., Professor,
Kyiv National University of Technology and Design, Kyiv,
Polina Kolysnichenko, PhD, Associate Professor
Uman State Pedagogical University, Uman

EVALUATION OF THE LEVEL OF ECONOMIC SECURITY OF SMALL AND MEDIUM BUSINESSES ENTERPRISES

Summary

In the article, the practical testing of the scientific and methodical approach to the calculation of the integral index of economic security level of small and medium-sized enterprises have been conducted. The methodology is based on the combination of quantitative and qualitative information. The assessment of economic security level of small and medium-sized enterprises has been carried out. The accuracy of the evaluation carried out is due to the obtaining of an

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

integral indicator. In the proposed approach, elements of economic security have been grouped into ten general groups. The results of the integral indicator for 2002-2016 have been received. The level of economic security of small and medium-sized enterprises of Ukraine has been in the crisis zone for many years, which requires the development of measures to strengthen their economic security.

Keywords: economic security, small and medium enterprises, integral index, level.

References:

1. *Statistical Yearbook of Ukraine for 2016*. State Statistics Service of Ukraine. Office. Web site of the State Statistics Committee of Ukraine. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (in Ukr.).
2. *Activity of small business entities*. State Service of Statistics of Ukraine. Office. Web site of the State Statistics Committee of Ukraine. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (in Ukr.).
3. Zhivko, Z.B. (2014). Expert evaluation in the monitoring of the enterprise's economic security system. *Reporter of the Priazovskiy State Technical University*, issue 28, pp.111-116 (in Ukr.).
4. Yurinetz, Z., Bayda, B. (2014). *Ekonomichna bezpeka pidpriemnitstva Ukrayini: teoriya, praktika, napryami zmitsnennya* [The Economic Security of Ukrainian Entrepreneurship: Theory, Practice, Strengthening Directions]. LNU imeni Ivana Franka, Lviv (in Ukr.).
5. Evdokimov, F.I., Mizina, O.V., Borodina, O.O. (2002). Generalizing the financial component of the level of economic security of the enterprise. *Naukovi pratsi DonNTU [Scientific works of DonNTU]*, no. 47, pp. 6-12 (in Ukr.).
6. Ed. Nikitenko P.G., Bulavko V.G. (2009). *Jekonomicheskaja bezopasnost': teoriya, metodologija, praktika* [Economic security: theory, methodology, practice]. Law and Economics, Minsk (in Russ.).
7. Il'jashenko, S.N. (2002). Evaluation of the components of economic security of the enterprise. *Nauchye trudy DonNTU [Scientific works of DonNTU]*, no. 48, pp. 16-22 (in Russ.).
8. Kulagina, H.A., Atamanova, O.V. (2012). *Jekonomicheskaja bezopasnost' molochnoj promyshlennosti: ocenka i vozmozhnosti povyshenija v uslovijah regiona* [Economic safety of the dairy industry: assessment and opportunities for improvement in the conditions of the region]. Ladamir, Brjansk (in Russ.).
9. Oleynikova, E.A. (1997). *Osnovy jekonomicheskoy bezopasnosti: gosudarstvo, region, predpriyatje, lichnost'* [Fundamentals of economic security: the state, the region, the enterprise, the individual]. Intel-Sintez, Moskva (in Russ.).
10. Yurynets, Z., Bayda, B., Petrush, O. (2015). Country's economic competitiveness increasing within innovation component. *Economic Annals – XXI*, no. 9-10, pp. 32-35.

